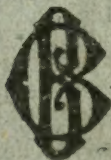

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00301202 8

Літературно-наукова Бібліотека С. II. Ч. 164.

М. Галущинський.

Що зробив

Шевченко — поет життя й чину.

У Львові, 1921.
НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ
зареєстр. спілки з обмеж. порукою.

ОПОВІСТКА.

Укр. Видавнича Спілка у Львові видала отсі книжки в другій с
Літературно-Наукової Бібліотеки:

1. М. Грушевський: Б. Хмельницький
2. Курцій Руф: Фільотас
3. В. Наумович: Величина звіздяного світа
4. Панас Мирний: Лови.
5. І. Пулюй: Непропаща сила.
6. М. Грушевський: Бех-Аль-Джуґур.
7. І. Раковський: Вік нашої землі.
8. А. Чехов: Каштанка.
9. М. Драгоманів: Мик. Ів. Костомарів.
10. Е. Золя: Напад на млин.
11. І. Пулюй: Нові і перемінні звізди.
13. М. Левицький: Умова для селянських спілок.
15. М. Кистяковська: Іван Гус.
16. О. Стороженко: Оповідання І.
17. В. Барвінський: Досліди з поля статист.
18. В. Короленко: Ліс шумить.
19. І. Франко: Шевченко в польській рев. леґенді.
20. В. Гіґо: Кльод Ґе.
21. Е. Еґан: Руські селяни на Угорщині.
22. П. Мирний: Лихий попутав.
23. А. Д. Уайт: Розвій ґеоґрафічних поглядів.
25. С. Єфремов: Національне питаннє в Норвеґії.
26. П. Ніщинський: Гомерова Іліяда (1 пісня).
30. П. Ніщинський: Гомерова Іліяда (2 пісня).
32. Люкіян: Юпітер у клопотах.
33. М. Костомарів: Письма до ред. „Колокола“.
34. М. Гоголь: Вій (друге виданнє).
36. І. Фльобер: Іріодіяда.
37. О. Терлецький: Москвофіли й народовці.
38—39. І. Турґенєв: Ася.
40. Л. Боровиковський: Маруся.

Літературно-наукова Бібліотека С. П. Ч. 164.

М. Галущинський.

Шевченко — поет життя й чину.

У Львові, 1921.
НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ
зареєстр. спілки з обмеж. порукою.

З друкарні Ставропиґійського Інститута у Львові
під управою Ю. Сидорака

Рік 1914-тий назвали ми Шевченковим роком. Широко закроєна програма свята століття уродин поета обіймала всі простори, заселені українським народом. В тім саме році мали вони зєдинитися духово, навязати між собою тісніщі звязки, випереджаючи таким робом майбутню сподівану, а так гаряче бажану усіма сполуку всіх українських земель в одно нерозривне тіло, в один державний орґанізм. Одначе програми свята не вичерпано, бо наступили події, що змінили цілий вигляд не тільки Европи, але й усього світа, й стали цьому на перешкоді. Але перешкода тільки позірна. Переглядаючи спокійно події минулих кількох літ, осуджуючи з глибшого становища ці начеб „незримиї скрижалі“, побачимо, що незриме перо, яке їх записувало, мусить зарахувати їх в користь українського народу, а саме на річ цеї майбутньої — сподіваної злуки всіх українських земель. А в цих подіях найважніща й для нас великого значіння річ, що український народ не був і не є тільки пасивним свідком того, що довкруги нього діється; він кинувся з цілою жадобою діяльного чину у вир подій і зазначує своїми терпіннями, своєю кровю, своїми могилами, жертвами, своїми найкращими одиницями гаряче бажання „не валятися гнилою колодою на світі“, але „кинути слід“, великий

слід свойого істнування; він знає, що йому прийдеться відограти значну ролю в упорядкуванню власних умов життя, і готовиться усею своєю істотою до цеї ролі.

Та світ такий, який він є, світ неситий, в якому ті, що здобули більшу силу, вплив і значіння, нерадо бачать тих, що домагаються і для себе права на істнування, не допускає дотеперішних німих рабів, невольників - людей до слова. Він питає у них лєгітимації, виказки, а сам виставляє свої історичні і всякі инші права й привілеї говорити за тих, що їх закував, що хотів би зробити з них тягло у своїх бистроїздних поїздах. І хоча ми вже самим хотінням жити— звільнені від такої виказки, а проте шукаємо за нею, щоби збільшити власну певність у великому ділі, щоб і всіх невірних, які є ще в народі, переконати у святости, величі і повноправности великого діла, й щоби неситому світови до очей показати, що ми маємо повне право „в світі жить“ і що ми готові „за цю правду стать, за правду згинуть“.

Мимовільно в цім місці нагадуються нам слова Томаса Карлєйля, який каже: „По правді, це велика річ для народу, коли він дістане живу мову, коли видасть із себе людину, котра може висловити в мельодіях те, що чує душа народу!“ А прикладаючи до України його дальші слова, які він відносив до Італії, скажемо за ним: „Так, Україна, ця убога Україна лежить тепер розшматована, роздерта; в протоколах і трактатах не істнує вона яко одиниця, а все таки благородна Україна є в дійсности одно:

Україна видала свого Шевченка, Україна може говорити“. Ці слова згоджуються вповні із цим, що сказав про Шевченка один російський учений: „Колиб українська література не мала жадного иншого представника, як тільки Шевченка, то вже тоді мала би повне право на своє самостійне істнування“.

Ми можемо піти з повним правом далі і сказати в імени всіх членів українського народу і тут над Дністром і там над Дніпром і за Карпатами і над берегами Чорного Моря і на волинський тихій стороні, і на Кубані, і на далекій Сибірі, і у вільній землі Вашінгтона і в бразилійських пралісах: „Так! цей Шевченко — він наш; ми його породили, ми говоримо й думаємо через нього; ми є та сама кров, та сама кість, той сам рід. В нім всі наші бажання і змагання, і як один, нероздільний Шевченко, так одна нероздільна велика українська родина“. Маючи Шевченка біля себе, ми були свідомі того, що:

„лежить попіл на розпуттю,
А в попелі тліє
Огню іскра великого,
Тліє, не вгасає,
Підпалу жде, як той местник
Часу дожидає“.

На сторожі невгасаючої іскри великого огню поставив Шевченко своє слово, свої діла, свої думи, рожевії квіти. Велике лихо було йому із цими власними дітьми — думами. Нераз приходило йому до

голови заховати їх в серці, ці свої „доглядані, смілі, викохані діти“. Але внутрішній голос з дна поетової душі кликав до нього:

„Ой не ховай, брате! розсип їх, розкидуй!
Зійдуть і ростимуть і у люде вийдуть“.

У відвазі розсипати й розкинути свої думи — ціла велич Шевченка. А безмежна віра, що вони зійдуть, ростимуть і у люде вийдуть — підстава нашого обновлення, наших змагань, наших сподівань. Шевченко через те єсть поет кождого покоління і того, що минуло, і того, що живе, і того, що ще „ненарожденне“, як це він прекрасно сказав у написові до свого „Посланія“. Не дивниця також, що в Шевченкови яко духовій власности цілого народа, а тим самим і кождого поодинокого Українця, шукає всякий потвердження своїх замислів і освячення засобів у життєвій боротьбі. Не даром переглядаючи все те, що досі написано про Шевченка, найдемо багато такого, що прямо противне духови, в якому зростав Шевченко, духови, який хотів бачити Шевченко у своїх земляків. На це вказав вже свойого часу Драгоманів, уважаючи це великою хибою у виснюванню слів, поглядів і переконань Шевченка. Драгоманів хотів наче боронити його, бо не хотів допустити до того, аби Шевченко став власностю тільки одної парафії, одного сторонництва, або одного гуртка людей, які присвоювали би собі право говорити від імени Шевченка. Та не тільки в тім сила

поета, що він справдішня духова власність народа. Само собою воно не прийшло. Коли шукатимемо за зразком, за образом правдивої людини з широким серцем, із всеобіймаючою любовю — найдемо цей зразок перше всього в особі Шевченка. „Любов — каже він — єсть животворний огонь в душі чоловіка, і все, що чоловік сотворить під впливом цього божеського чуття, відзначене печаттю життя і поезії“. Додаймо до цього, що ця людина почуває себе майже ціле своє життя самітною, лишеною своїй власній долі, котра не може сказати враз з великим генієм німецького народу

„Geteiltes Leid — ein halbes Leid“,

У неї вириваються з дна душі окровавлені слова:

„Лекше плакать,
Як ніхто не бачить“
— — — —
„Маю серце широкеє
Ні з ким поділити!“

І коли в наслідку самотности скаже вона неодно таке, перед чим правовірний визнавець якої небудь доктрини — стає здивований і хоче брати в оборону Шевченка, або стидливо хоче затушувати найщиріщі вибухи почувань, які коли небудь могло людство почути — то це все можна брати саме на рахунок великої, глибокої, щирої душі поета. Вона бореться сама з собою, шукає правди, шукає розвязки

пекучих питань, живе повним життям. Такий Шевченко не може пропасти, не може загинути, він мусить бути живий, мусить животворно впливати на громаду, на народ, на його змагання, на його боротьбу на життєвім шляху. Таким чином розвязується перед нами одна велика загадка, а саме, що культ Шевченка зростає безнастанно, що він відкрив найбільшу тайну поетичної творчости, а саме безконечність, яка є характеристичною для всякої правдивої поезії. Не дивниця, — що творці нової соціяльної релігії ставлять Шевченка в ряди своїх пророків, що мають надати печать святости їхнім замислам. Не дивниця, що клясики і ґенії инших народів мимо безперечної і безсумнівної величини їхнього таланту, не мають такої животворної сили для дальших поколінь, а Шевченко вічно свіжий, вічно новий. Читаючи його, за кождим разом розкриваються нові багацтва, нові цінности. Бо він поет вічного життя. З його думок, слів і поглядів, розкинених по всіх творах, можна зложити велику фільософічну систему нового „віталізму", себто якоїсь сили, що бурхає безнастанно животворним огнем і мусить кликати до життя всіх живих і мертвих, на Україні і не на Україні сущих, а навіть ненарожденних іще земляків. З творів Шевченка можна побудувати і створити релігію життєвого радісного чину, де він з повним правом може про себе сказати:

„Жив Бог! жива душа моя!
Брати, я смерти не боюся!"

У творах Шевченка все виходить живе, і люде живі і ціла природа жива, у всьому чин — і активність, і з усього повіває гарячий заклик до діла, і хоч як тяжко жить йому на світі, так все хочеться жить, хочеться оглядати життя у повному розгоні. Шевченкові твори — це **один великий гимн до життя.**

Життя може розвиватися тільки тоді, коли сповнені всі передумови до нього; коли настане правда й воля, прийде добро поміж люде і заквітчає те усе бездоганною, непорочною красою. Хоча ми не в силі ясно зобразити собі, яким уявляв собі Шевченко майбутній суспільний устрій, серед котрого прожиматиме український народ, то цього не можемо і ставити як слабий бік творчости Шевченка. Він не є творець соціяльних, чи яких инших терорем, він **поет.** І колиби був пійшов на таке, тим самим й його роля найшлаби своє закінчення, тим самим не бувби Шевченко речником українського народу по всі часи. А тимчасом до нікого більше як до Шевченка сміло можна приложити його власні слова:

„Будеш батьку панувати,
Поки живуть люде,
Поки сонце з неба сяе
Тебе не забудуть".

Він відчував неволю України і розумів, що як довго не зійде для неї святая воля, добута таки власними зусиллями і власним трудом, так довго не

може бути мови про правдиве життя на землі. Він ураз з творцями Кирило - Методіївського Брацтва шукав в історії України цих моментів, де Україна була в активній боротьбі за волю. І видвигав це у своїх творах як „найсвятіщу і найславніщу війну за свободу". Для нього було ясне одно, що „Україна знати не хотіла ні царя, ні пана, а хоч і був цар, та чужий, і хоч були пани, та чужі; і хоч з української крови були ті вирідки, одначе не псували своїми гуᵹами мерзенними української мови і самі себе не називали Українцями, а істий Українець, хочби він був простого, хоч панського роду тепер, повинен не любити ні царя, ні пана, а повинен любити і памятувати одного Бога — Ісуса Христа, Царя і Пана над небом і землею". Так думав автор „Книг битія українського народу" М. Костомарів, так чули й думали враз з ним і инші члени Товариства, з тою думкою жив і ділав Т. Шевченко. В змаганнях в боротьбі за волю не було йому одпочинку:

„І поки ви дознаєтесь,
Що ще єсть країна
Неполита слізьми, кровю,
То я одпочину".

Доки не буде волі й свободи, так довго доґматами й славою всіх катів людства будуть

„кров, пожари,
Всі зла на світі, войни, чвари,
Пекельних мук безкраїй ряд",

так довго будуть покриті „люде срамотою“, а нові „вороги

розкрадають як овець, нас і жеруть...“‘

так довго „закоптиться серце“ у людей.
Він бачить, що для нас

„Доля заховалась,
А воленьку люде добрі
І не торгували,
А без торгу закинули
В далеку неволю,
Щоб не росло таке зілля
На нашому полю“.

Глядючи на те, можемо враз з поетом кликнути:

„Боже мій з тобою,
Мій краю прекрасний, розкошний, багатий!
Хто тебе не нищив?“

В нашім краю люде „дешевші панської собаки“.

„Минають літа. Люде гинуть:
Лютує голод в Україні,
Лютує в кождому селі“.

Бачучи все це у Шевченка запалюється чин,

„хотілосяб зігнать оскому
на коронованих главах
на тих помазанниках божих“.
„А як поможеш,
та як покажеш, як тих птах
скубуть і патрають, то може
і миб подержали в руках
свято - помазану чуприну“.

Добуття волі й свободи за всяку ціну – необхідна умова дальшого розвитку:

„Бо де нема святої волі,
не буде там добра ніколи“.

Але до сього треба відмінити свою душу, свій дотеперішній спосіб думання.

„На сім світі, яка правда
У людей, мій сину!...
Така й досі, я думаю
В нас на Україні:
Та другої не буде
В невольниках - людях“.

З невольників - людей необхідно перемінитися у вольних людей, вольних громадян, бо

„Якби то, думаю, якби
не похилилися раби,

То не стоялоб над Невою
Отсих осквернених палат“

і не булоб на землі стільки осквернених діл, які ми бачимо й досі своїми наче „незрячими очима“. Як довго люде німими свідками, коли

„Людей,
Незлобних, праведних дітей
Жруть скажені, мов шуліка
Хватає в буряні курча,
Клює і рве його, а люде
Хоч бачать теє, та мовчать“,
як довго „ми дивились і мовчали
Та мовчки чухали чуби
Німиї, подлиї раби,
Підніжки... лакеї“,

так довго в темну яму — святе сонечко не загляне, і в темній ямі не поросте зелена травка.

Але „щоб збудить
Хиренну волю, треба миром
Громадою обух сталить
Та добре вигострить сокиру,
Тай заходиться вже будить.
А то проспиться собі, небога,
До суду божого страшного!“

Тому до діла, до праці, до активного чину на кождім полі народнього життя взиває поет, а коли

громада його послухає, так

„на світ вас виведу на далі
рядами довгими з неволі“

бо „знать
дають, що правда божа
встає вже, встала на земли,
щоб фараони стереглись“.

А віра в Шевченка така сильна, що він

„таки буде сподіватись,
таки буде виглядати“ сього часу.

А покищо живе надією,

„Поки живе надія в хаті
Нехай живе, не виганяй,
Нехай пустку нетоплену
Іноді нагріє“.

І надія в поета ніколи не вмірає. Як тяжким було його життя, що нераз приходила йому думка наложити на себе руку, хоч крівавий деспот-цар придумав для нього найстрашнішу кару — наложити кайдани на живу поетову душу, він не піддається і є через те незрівняним зразком сильної, незломної волі, гарту духа, прямо геройського самовідречення і самопожертвування. Раз його „душа й дума добро навчилася любить“, не було вже такої сили на світі, що моглаби від цього його відвести. І через те Шев-

ченко справдішній герой, герой не тільки для українського народу, але й для цілого людства. Своїм цілим життям, своїми ділами засвідчив він, що якби не був він поетом, але поставлений на якімнебудь становищі, де прийшлосьби віддати себе цілого, віддати життя за ідею, за справедливу справу, за правду, він всюди був би на чолі, в передніх рядах. Легко запалитися до якоїсь справи, легко у великих словах заповідати великі діла, легко навіть серед сприяючих відносин довершити великого діла, але уміти серед найбільш супротивних хвиль, серед найтяжчої життєвої бурі вийти на чоло і не тратити ніколи надії, полишитися вірним своїм поглядам і переконанням, завжди бути готовим до діла, до праці, до чину, не дати себе зломити, гордо нести чоло, сміло глядіти у вічи всякій небезпеці і всякій супротивности, не похилити в низ прапора, не упустити його з рук — хиба що враз із своїм життям — це вже характеризує героя і таким героєм є саме Шевченко. Такий народ щасливий, коли має у себе Шевченка. Такий народ не може згинути, такий народ мусить розвиватися, поступати наперед. А коли цей народ поправді вдумується в твори поета, коли з внутрішнього духового переконання віддає йому почесть, не творить з нього тільки святця, перед яким бє поклони, але вдивлений в нього як в провідну зорю, як зразок найвищих і найблагороднііщих ідей — вставить в своє життя чин повний нового, свіжого змісту, підходячого під потребу даного моменту, тоді такий народ не пропаде.

Коли культ Шевченка має бути справдішній, а не тільки на словах — необхідний зміст, необхідно розвести органічну працю у всіх областях народнього життя. Шевченко бачив, що головне лихо, ціла перешкода в тому, що кріпацтво святило свої оргії на українських землях, що неситий цар - деспот при помочи своїх „хортів, гончих і псарів“ наложив кайдани на увесь народ, про які можна було думати, що їх годі розірвати. І всю силу свого огненного духа спрямував саме туди, щоби пропало кріпацтво, цей вандалізм, виконуваний на людях таки хрещених, на Адамових дітях. Одночасно йшов далі. Людина кожда — це для нього святість найбільша, одинокий цінний капітал на цьому світі. Піднесення людської гідности, пошанування себе — шляхом освіти й знання — цю правду заступає скрізь Шевченко, бо по його словам: „наука світ, а невчення тьма“. Під тим оглядом негайно належить розвести працю, щоби притягнути увесь народ до світла правди, сонця знання і науки. Бо „загальна освіта у народа — величезне добро; але там, де на сто чоловіка один письменний, то воно величезне лихо“. Цей один письменний стає глитаєм непросвіщенних і дбає тільки про те, щоби такий стан використати для своєї наживи і власної користи. В теперішнім часі широко — демократичних кличів — увесь народ зі всіма своїми одиницями мусить перемінитися в учнів і учителів з тим, що ці обі ролі виповнює кожда одиниця. Ублагороднення нашої духової істоти, добування знання і освіти мусить виходити з власного нутра, шляхом власної праці, бо

тільки тоді зрозуміємо ціну добутому знанню. Накинене з гори знання, непережите й непередумане остането ся на верху і спливе при першій ліпшій нагоді, а людина впаде жертвою глитаїв, жертвою відносин, піде на осліп на заріз, як те ягня. „Овеча натура" людини — полишиться такою, як була, а з овечою натурою — в нерозривнім звязку овеча доля.

Враз з підйомом культурного рівня, випрацьованого із нутра людини — створимо швидко матеріяльну підставу нашого істнування. Кождий порозуміє тоді, що його доля — це доля загалу, а доля загалу — це його доля і отсе почуття відповідальности за цілість народнього життя в кождій одиниці українського народу — це найближча мета наших змагань, це перше завдання в нашій народній роботі.

Великий досвід і скарб поза нами і перед нами. Це недавнє минуле й теперішнє нове. Воно повинно і мусить створити в нас сильне, непереможне переконання, що наш упадок є нашим власним ділом і нашою власностю, до якої ніхто не має права. В нім пережили ми трагіку цього, що ми людьми. Побіда віднесена над нами — це не побіда чогось ліпшого від нас; це ми самі себе побідили і здобули один важний досвід, що дальша наша доля від нікого не залежить, а тільки від нас самих. Наш упадок — це суд, довершений нами на собі самих. А таким чином цей упадок перемінюється у велику побіду, і від нас тільки залежить, чи ми її маємо втратити, чи задержати як завдаток недалекої будучности.

І тут знову повертаємо до Шевченка, який остерігає, щоби не потішати себе минулими діями, але щоби на набутім досвіді будувати нову будівлю. Не розманіжувати своє серце, не потішати себе, що в нашій історії маємо Брутів і Коклесів, але самому творити історію великого народу і це завдання впоювати у дітей і стати справдішніми людьми.

І те, що тепер діється довкруги нас, воно все вже бувало.

„Бували войни й військовії чвари:
Було добра того чимало!
Минуло все, та не пропало.
Осталися шашелі: гризуть,
Жеруть і тлять старого дуба.
А од коріня тихо, любо
Зелені парости ростуть.
І виростуть, і без сокири,
Аж зареве та загуде
Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон, порве порфиру,
Роздавить вашого кумира,
Людськії шашелі!
. . . .
. . . . Будяки
Та кропива, а більш нічого
Не виросте над вашим трупом!
І стане купою на купі
Смердячий гній, і все те, все
По-троху вітер рознесе;

А ми помолимося Богу
І небагаті і невбогі“!

І ми свято віримо в це, як вірив Шевченко, як вірили братчики Кирило-Методіївські, коли їх іменем складав М. Костомарів „Книги битія українського народу“.

„Не пропала Україна, але так [тільки] здається“.

„Не пропала вона“.

„Лежить в могилі Україна, але не вмерла. Бо голос її, голос, що звав всю Славянщину на свободу і братство, розійшовся по світу славянському“.

„Бо голос України не затих.

„І встає Україна з своєї могили і знову озоветься до всіх братів своїх Славян, і почують крик її, і встане Славянщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні ґрафа, ні герцоґа, ні сіятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні крепака, ні холопа — ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні у Хорутан, ні у Сербів, ні у Болгар“.

„І Україна буде непідлеглою Річчю Посполитою в Союзі Славянськім.

„Тоді скажуть всі язики, показуючи рукою на те місто, де на карті буде намальована Україна: "От камень, єго же не брегоша зиждущії, той бисть во главу угла"„.

—45. В. Олехнович: Раси Европи.
1. Е. Золя: Смерть Олівіє Бекайля.
2. А. Уайт: Розвій астрономічних поглядів.
3. П. Ніщинський: Гомерова Іліяда (3 пісня).
4. А. Міцкевич: Лист до галицьких приятелів.
5-56. Л. Толстой: Смерть Івана Іліча.
7. В. Брайтенбах: Біольоґія в XIX. в.
0—61. М. Верн: Біблія, студія.
2-63. Г. Клайст: Маркіза О.
6—67. Ф. Достоєвський: Грач.
8. Ш. Сеньобо: Міжнародні революційні партії.
2. А. Д. Уайт: Розвій поглядів на лихву.
5. Ф. Лясаль: Про суть конституції.
8. М. Драгоманів: Літ. сусп. партії в Галичині.
0 О. Ковиський: Листи про Ірляндію.
3. Ю. Візнер: Житє ростин у морі.
4—85. П. Ніщинський: Гомер. Іліяда, IV.—VI.
6. В. Антонович: Польсько-українські відносини.
7. І. Турґенєв: Муму.
8-90. А. Кримський: Мусулманство і його будучність.
3. А. Д. Уайт: Розмови з Л. Толстим.
7-98. О. Вайсмаєр: Про туберкульозу.
06—107 С. Круть: Записки з російсько-турецької війни.
08. М. Кос: Про полові справи (3 видання).
09—110. М. Козловський: Мірти й кипариси.
11. Моріс Верн: Євангеліє, студія.
14 В. Антонович: Чари на Україні.
18. І. Тен: Нариси із старинного світа.
22. П. Куліш: Листи з хутора.
27. Ш. Сеньобо: Церква й католицькі партії в XIX. ст.
28—129. Л. Толстой: Кавказькі оповідання.
30 Л. Малчавець: Про шлюб на Україні.
31—132. І. Турґенєв: Кляра Міліч.
33—134. Е Цеклер: Єзуїти.
37—138. А. Д. Уайт: Розвій поглядів на вселенну.
39—141. Тисяча й одна ніч. III.
42. Д р А. Форель: Про алькоголь.
43. С. Черкасенко: Хвилини, поезії.

144. А. Оляр: Від монархії до республіки.
145. О. Тесленко: Страчене життє.
146. Г. Цеглинський: Шляхта ходачкова.
148. Г. Цеглинський: Соколики.
149. М. Левицький: Дурисвіти.
151. Я. Невестюк: Кандидат. комедія.
153. І. Франко: Вавилонські гимни.
155. І. Франко: Панщина
156–158. Тисяча й одна ніч. IV.
159. І. Франко. Із літ моєї молодости.
160. В. Панейко: Оліґархія і демократія.
161. Орест Левицький: Несподіваний шлюб.
162. Д-р М. Лозинський: Тим, що від нас відійшли.
163. М. Галущинський: Михайло Драгоманів — ідеольоґ Нової України.

